

ZAKŁAD PREHISTORII (1946-1952)

prof. dr hab. Roman Jakimowicz (1889-1951)

Urodził się 12 V 1889 roku w Juriewie Polskim (obecnie w obwodzie włodzimierskim w Federacji Rosyjskiej). Jeden z czołowych polskich archeologów II Rzeczypospolitej. W okresie międzywojennym kierował Państwowym Gronem Konserwatorów Zabytków Przechodzących. Był organizatorem Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, a do II wojny światowej również jego dyrektorem. Ze stanowiska tego został zwolniony przez niemieckie władze okupacyjne. Jako specjalista w dziedzinie archeologii wczesnego średniowiecza był współautorem Prehistorii ziem polskich, przygotowywanej jeszcze w okresie międzywojennym przez Polską Akademię Umiejętności, lecz wydanej dopiero w 1948 roku. Główny wkład w polską archeologię stanowią jego pionierskie prace na temat wczesnośredniowiecznych skarbów. W dniu 1.06.1946 został mianowany (przez rektora Ludwika Kolankowskiego) profesorem nadzwyczajnym Zakładu Prehistorycznego na Wydziale Humanistycznym UMK, którym kierował do śmierci w roku 1951. Brał udział w tworzeniu Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego.

Najważniejsze prace okresu toruńskiego:

- W sprawie atlasu wczesnohistorycznego Pomorza, Przegląd Zachodni, t. 2, 1947.
- Prehistoria w szkole - na marginesie podręcznika Ziemia opowiada, Z otchłani wieków 1947.
- Okres wczesnohistoryczny [w:] Prehistoria ziem polskich, Kraków 1939 -1948.
- Kasztelania kolobrzaska w świetle badań topograficznych i poszukiwań archeologicznych, Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu, 1950.

Pismo prof. Jakimowicza w sprawie nazwy Zakładu. (Archiwum UMK)

Opinia prof. Józefa Kostorzewskiego o Romanie Jakimowiczu jako kandydacie na kierownika przyszłego Zakładu Prehistorii. (Archiwum UMK)

do pani prof.
Prof. Romanowi, oświeca i wyraża nadzieję, że
Toruńskie Towarzystwo, aby było i dalej, w pełni, w
"Kasztelania kolobrzaska", "Z otchłani wieków" a nie wcale
prehistorycznej, jak było wczoraj, a przez Pana
stał się.

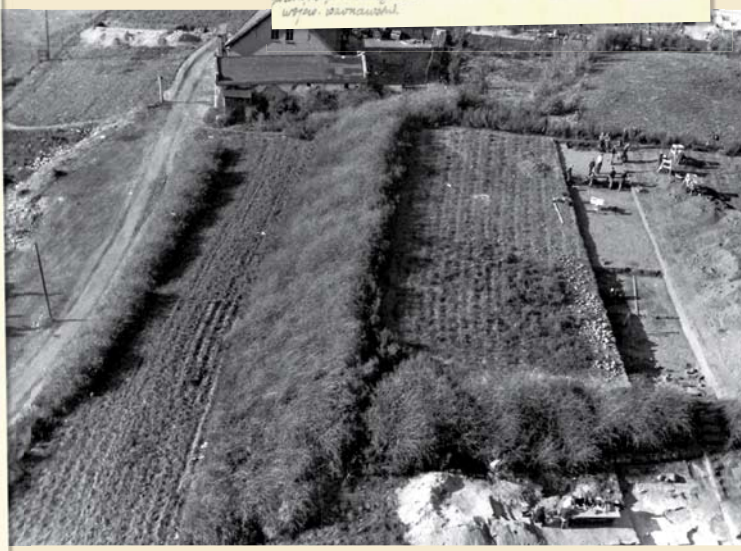
z usm. wyrazem szczerze
Roman Jakimowicz

Wola Krynki
dn. 24. 8. 46.
Józef Kostorzewski

Dziekanat
Wydział Humanistyczny Uniwersytetu
w Toruniu
Czyn. dn. 24. 8. 46. Nr 3142/46
Złocz. Wyd. Rel.

Wielce szanowny Panie Dziekanie!

Kandydatem do. dr. Romana
Jakimowicza uważam ze wszel
miar za odpowiedni, jest to
w chwili obecnej, nawet podjęty
kandydat w kadri uniwersyteckiej
do dalszej pracy prehistorycznej.
Jako jego: Wola Krynki
Wola Krynki, pow. węgrowski
(Woj. Lubelski), gdzie w
kolebności. Nie wiem, czy
dr. Jakimowicz poprosił o przy
jęcie, bo jest on węgrowski z węg
Krynki (wówczas) woj. Lubelski
nie ma w ogóle, a nie chce
tego woj. Lubelski, dlatego tam
szanuj. Na wypadek, gdyby dr.

Pozostałości kultury żużelowej wydobywane w trakcie badań w Kruszwicy i Lachmrowicach wraz z zabytkami ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Toruniu dawają podstawy do dalszych prac nad problematyką okresu halształckiego. (Archiwum Muzeum Olegoepa w Toruniu)

Jakimowicz poprosił o
przyjęcie, podjęty uniwersytecki
kandydat w kadri uniwersyteckiej
do dalszej pracy prehistorycznej.
Jako jego: Wola Krynki
Wola Krynki, pow. węgrowski
(Woj. Lubelski), gdzie w
kolebności. Nie wiem, czy
dr. Jakimowicz poprosił o przy
jęcie, bo jest on węgrowski z węg
Krynki (wówczas) woj. Lubelski
nie ma w ogóle, a nie chce
tego woj. Lubelski, dlatego tam
szanuj. Na wypadek, gdyby dr.

Z usm. wyrazem szczerze
Roman Jakimowicz

z usm. wyrazem szczerze
Roman Jakimowicz

Badania w Kruszwicy. Realizacja jednego z punktów programu badawczego: Okres wczesnohistoryczny (VI-XII w. n.e.). Kultura słowiańska. (Archiwum Muzeum Olegoepa w Toruniu)

Kierownik:
prof. dr hab. R. Jakimowicz (1946-1951)

Pracownicy:
prof. dr hab. Roman Jakimowicz (1946-1951)
dr Helena Cebak-Holubowiczowa (1946-1950)
Włodzimierz Holubowicz (1946-1950), mgr 1947, dr 1948
mgr Bonifacy Zielonka (1950-1951)

Sąd wojewódzki

Rektorat Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu
niniejszym zawiadamia, że p. Prof. Dr. Roman Jakimowicz
przeprowadza prace terenowe z dziedziny prehistorii
na obszarze województwa szczecińskiego i pomorskiego
Wydział przy wstąpieniu w posiadanie poszukiwań w
bądźle napani, placami, przyrządami mierzącymi
i aparaturą fotograficzną
Wzrost państwowy i samorządowy uprawia się o
ustawienie i udzielenie pomocy p. Prof. Dr. Romanowi
Jakimowiczowi w przeprowadzeniu w/w prac.
O powyższym został posiadaczom Krajów Wojewódz
ki i woj. Lubelski, Departamentu Publicznego w Szczecinie.

Przewodniczący
Prof. Dr. Wł. Dąbowski

- Program badawczy ośrodka toruńskiego, sformułowany przez prof. Jakimowicza:
1. Kultura żużelowa.
  2. Okres wczesnohistoryczny (VI-XII w. n.e.).
  - 2.1. Kultura słowiańska.
  - 2.2. Oddziaływania polsko-skandynawskie.
  - 2.3. Przygotowanie atlasu wczesnohistorycznego Pomorza.
  3. Stosunki polsko-pruskie.
  4. Początki Torunia.
  5. Pogranicze polsko-pomorskie i obronność doliny Noteci.
  6. Opracowanie bibliografii prahistorycznej Pomorza.

Dr. Włodzimierz Holubowicz
Sekretarz M. Kopernika
Zakład Prehistoryczny

MINISTERSTWO WNIOSÓW
DEPARTAMENT PUBLICZNY

Uprzejmie pragnie o przyznaniu mi subwencji w wysokości 350.000 zł. (trzysta pięćdziesiąt tysięcy zł.) na druk nowej pracy pt. "Garnce żużelowe kultury słowiańskiej w obszarze Pomorza i województwa szczecińskiego". Praca będzie miała ok. 15 arkuszy druku (w tym ok. 150 rysunków i fotografii).

W pracy tej przedstawiam wyniki moich badań terenowych w latach 1937-39 na obszarze województwa pomorskiego i województwa szczecińskiego. Wyniki te, które zostały już opublikowane w "Przebiegu badań" i "Z otchłani wieków", są bardzo cenne i mają duże znaczenie dla historii sztuki i kultury. Wyniki te, które zostały już opublikowane w "Przebiegu badań" i "Z otchłani wieków", są bardzo cenne i mają duże znaczenie dla historii sztuki i kultury.

Prospekja powierzchniowa związana z przygotowaniem atlasu wczesnohistorycznego i badaniami nad pograniczem polsko-pomorskim i obronnością doliny Noteci wymagały specjalnych pozwoleń. (Archiwum UMK)

Prośba W. Holubowicza o dotację na druk jego Garnce żużelowe... (Archiwum UMK)

ZAKŁAD PREHISTORII (1946-1952)

DYDAKTYKA

Ze względu na trudności lokalowe i brak pomocy naukowych kształceni byli nieliczni studenci, niemniej wykłady prowadzono z całego zakresu archeologii. Spośród studentów magisterium uzyskał tylko jeden absolwent – **Bonifacy Zielonka**. Pozostali, w tym późniejszy prof. **Jerzy Gąsowski**, po śmierci prof. Jakimowicza i odejściu pp. Hołubowiczów, przenieśli się na inne uniwersytety. Pracownicy Zakładu prowadzili również zajęcia dydaktyczne na Uniwersytecie Poznańskim oraz dla studentów innych kierunków na UMK. Duże znaczenie przykładano także do popularyzacji archeologii i przygotowania nauczycieli historii do właściwego prezentowania wiedzy prehistorycznej.

Bonifacy Zielonka (1899-1975†)

Urodził się w Wacowicach koło Drohobycza (obecnie obwód lwowski na Ukrainie). W 1946 roku, gdy zamieszkał w Brzozie koło Torunia, gdzie pracował jako nauczyciel, rozpoczął studia w dziedzinie archeologii i etnografii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jest autorem pierwszej pracy magisterskiej, powstałej w Zakładzie Prehistorii UMK, w którym w latach 1950–1951 pracował jako asystent. Brał wówczas udział w badaniach wykopaliskowych prowadzonych przez innych pracowników Zakładu, m.in. w ekspedycjach prof. R. Jakimowicza: w Kruszwicy i w Lachmirowicach. Odegrał decydującą rolę w porządkowaniu przedwojennych zbiorów archeologicznych i w gromadzeniu nowych w pierwszym dwudziestolecu toruńskiego Muzeum Okręgowego.

(Archiwum Muzeum Okręgowego w Toruniu)

Ł. 140.
 Pan Bonifacy Zielonka
 urodzony dnia 13 maja 1899 r.
 w Wacowicach uzyskał stopień
 magistra filozofii, jako
 dowód zakończenia studiów
 wyższych w zakresie prehistorii.
 Toruń, dn. 7. XI. 1950 r.
 W. Gąsowski
 Przewodniczący
 Andrzej Duchan
 Przewodniczący Komisji Egaminacyjnej

(Archiwum J. Gzowski)

Autorem pierwszej pracy magisterskiej powstałej w Zakładzie Prehistorii był Bonifacy Zielonka. (Archiwum UMK)

ARCHEOLOGIA I PREHISTORIA	
1. Maszyna historyczna i dialektyczna /ogólny/	1 godz.
2. Logika /ogólny/	2
3. Kurs prehistorii z prehistorią sztuki własnie prof. dr Roman Jakimowicz	2
4. Kurs archeologii klasycznej prof. dr Gąsowski	2
5. Kurs historii sztuki średniowiecznej i nowożytnej, adj. dr J. Puciatka-paulowska	2
Cwiczenia.	
1. Cwiczenia z prehistorii z prehistorią sztuki dr J. Gąsowski	2
2. Cwiczenia z archeologii klasycznej prof. dr Gąsowski	2
3. Cwiczenia z historii sztuki średniowiecznej i nowożytnej Dr J. Puciatka-paulowska	2

Tematy zajęć dla Archeologii i Prehistorii w roku akademickim 1949/1950. (Archiwum UMK)

Toruń, dnia 12 maja 1947 r.
 Prof. Jakimowicz Roman
 Względnie na rok akad. 1947/48, zostali leżni, następujące wykłady:
 1/ Prehistoria powszechna, cz. II, 1 godz. tyg. poniedziałki, wtorki i środy 9 - 6. Sala VII.
 2/ Przesłaje kamienne i brzożne, 1 godz. tyg. poniedziałki 10-10 sala VII.
 3/ Cwiczenia prehistoryczne dla uczestniczących z wydziałami w toruniu, 2 godz. tyg. wtorki 17 - 19. Salka d Prehistorii.
 4/ Seminarjum prehistoryczne, 2 godz. tyg. środy 17 - 19 Salka d Prehistorii.
 Roman Jakimowicz

Tematy zajęć prof. R. Jakimowicza na rok akademicki 1947/1948. (Archiwum UMK)

Obyw. dr. Witold Włodzimierz
Włodzimierz Włodzimierz
 przez Dziekanat Wydziału
Humanistycznego
 Powierzam Obywatel oni za Je 20 zgodą wydziału
 w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na Wydziale Humanistycznym
 z Archeologii i Etnografii
 Powierzam Obywatel oni za Je 20 zgodą wydziału
 w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na Wydziale Humanistycznym
 z Prehistorii i Paleontologii

Tematy zajęć dr W. Hołubowicza na rok akademicki 1948/1949. (Archiwum UMK)

ZAKŁAD PREHISTORII (1946-1952)

PROBLEMATYKA BADAWCZA

Włodzimierz Hołubowicz (1908-1962?)

Pomimo licznych trudności prowadzono badania wykopaliskowe:

- H. Cehak-Hołubowiczowa – Śleża, Sobótka, Garncarsko, Niemcza
- W. Hołubowicz – Śleża, Sobótka, Garncarsko, Niemcza, Wenecja k. Żnina, Biskupin
- R. Jakimowicz – Kruszwica, Lachmirowice
- B. Zielonka – Kruszwica, Lachmirowice

Urodził się 20 VI 1908 roku w Jekaterynodarze (obecnie Krasnodar w Federacji Rosyjskiej). Studiował w Wilnie na Wydziale Prawa, później na Wydziale Humanistycznym – historię i etnologię, których nie ukończył. W okresie międzywojennym współpracował z Muzeum Archeologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego, a także jako asystent – wolontariusz Uniwersytecie. Podczas wojny był zatrudniony w wileńskich: „Gazecie Ludowej” i Muzeum Sztuki. W 1943 roku został wysłany przez niemieckiego okupanta na roboty przymusowe do Wiednia, gdzie pracował jako robotnik fizyczny w dziale prehistorycznym Naturhistorisches Museum. Po wojnie przebywał cztery miesiące w obozie filtracyjnym NKWD w Burgenlandzie. NKWD skierowało go do pracy w Akademii Nauk Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Rad w Mińsku. Jako starszy asystent brał udział w wykopaliskach w Mińsku i Grodnie. Na początku 1946 r., po powrocie do Polski, razem z żoną pracował w redakcji Robotniczej Agencji Prasowej z polecenia KC PPR. Od 16.10.1946 roku zatrudniony jako pomocnik naukowy w Zakładzie Prehistorii UMK, gdzie pracował do roku 1950, kiedy to został przeniesiony służbowo (razem z żoną) do Wrocławia. Po obronie pracy magisterskiej (Uniwersytet Poznański, 1947), której promotorem był prof. J. Kostrzewski, objął stanowisko starszego asystenta w Zakładzie Prehistorii UMK. W 1948 r. uzyskał stopień doktora na podstawie pracy „Studia nad metodami badania warstw kulturowych w prehistorii polskiej”. W 1947 r. brał udział w wykopaliskach na zamku średniowiecznym w Wenecji koło Żnina i w Biskupinie, a w 1950 r. na Śleży.

Najważniejsze prace z okresu toruńskiego:

- Studia nad metodami badań warstw kulturowych w prehistorii polskiej, Toruń 1948.
- Garncarsko wiejskie zachodnich terenów Białorusi, Toruń 1950.

Helena Cehak-Hołubowiczowa (1902-1979)

Urodziła się 12 II 1902 roku w Stanisławowie (obecnie IwanoFrankowsk na Ukrainie). Studiowała na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie w 1930 roku uzyskała doktorat z prehistorii, napisany pod kierunkiem prof. Leona Kozłowskiego. W 1931 roku została zatrudniona w Zakładzie Archeologii Klasycznej i w Muzeum Archeologii Prehistorycznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W czasie okupacji (1940-1943) pracowała w Litewskim Muzeum Sztuki jako prehistoryk. Od 1.09.1946 roku do 9.08.1950 pracowała jako adiunkt w Zakładzie Prehistorii na Uniwersytecie w Toruniu, a od 15.12.1946 jako kustosz Działu Prehistorycznego toruńskiego Muzeum. W roku akademickim 1948/1949 była dyrektorem Uniwersyteckich Kursów Przygotowawczych i Studium Wstępnego Uniwersytetu. Z ramienia Komitetu Badań nad Początkami Państwa Polskiego brała udział w badaniach wykopaliskowych na Śleży, w Sobótce i Niemczy.

Najważniejsze prace związane z okresem toruńskim:

- Rzeźba kultowa koło wsi Garncarsko w pobliżu Śleży, „Archeologia”, t. 3. 1949.
- Sprawozdanie z prac wykopaliskowych na Śleży-Sobótce w roku 1950, „Sprawozdania WTN” 1950.
- Nowoodkryte znaki w kształcie litery X na rzeźbach ślezańskich, „Z otchłani wieków”, R. 21, 1952.

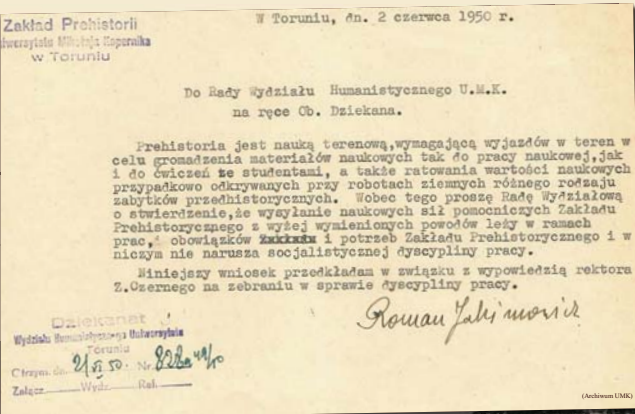
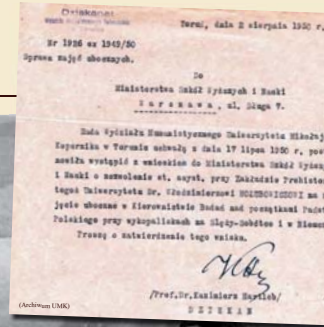

Sobótka, góra Śleża, badania w 1950 r. H. Cehak-Hołubowiczowa przy skale ze znakiem X. (Archiwum Instytutu Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego)

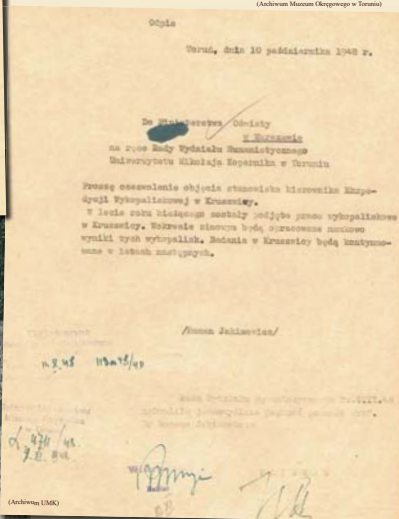
Garncarsko, gm. Sobótka, Helena Cehak-Hołubowiczowa przy tzw. Mnichu, badania w 1950 r. (Archiwum Instytutu Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego)

Kruszwica, badania R. Jakimowicza w 1949 roku. (Archiwum Muzeum Okręgowego w Toruniu)

(Archiwum UMK)

(Archiwum UMK)

Łachmirowice, gm. Kruszwica. Badania B. Zielonki pod nadzorem R. Jakimowicza. (Archiwum Muzeum Okręgowego w Toruniu)

Roman Jakimowicz wizytujący Biskupin w 1937 r. Po jego prawej stronie J. Kostrzewski. Po wojnie uczestniczył tu w badaniach W. Hołubowicz. (Archiwum Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie)

